

B. STENGE Csaba

A munkácsi rendőrség defenzív és offenzív harcászati alkalmazása Kárpátalján 1939-ben¹

A rendőrségnek - feladatrendszeréből adódóan – nem tartozik az alapfeladatai közé az ellenséges reguláris erők elleni harcászati alkalmazás. Ennek ellenére 1939 elején a magyar rendőrség történetében egyedülálló módon a munkácsi rendőrök defenzív és offenzív harcászati alkalmazására is sor került ellenséges reguláris és irreguláris erők ellen is. Az alábbi tanulmány ezen – részleteiben eddig ismeretlen és publikálatlan - eseményeket foglalja össze.

A munkácsi rendőrség védelemben – 1936. január 6., a „vízkereszti csata”

Az 1938. november 2-án aláírt első bécsi döntést követően Kárpátalja nyugati sávja is visszatért Magyarországhoz Ungvárral, Munkáccsal és Beregszászal. Bár a magyar politikai és katonai vezetés az ekkor létrejött határokat Kárpátalja vonatkozásában ideiglenesnek tekintette és annak is nevezte, egyelőre nem indított önálló katonai műveleteket Kárpátalja egészének visszacsatolásáért. Az ebben a térségben az első bécsi döntést követően létrejött határok különösen Ungvár és Munkács térségében voltak roppant előnytelenek, mivel ezek gyakorlatilag a városok határában lettek meghúzva és a településeket övező hegyek csehszlovák kézen maradtak, ahonnan fegyveres erők uralták mindkét várost, az átlövések is gyakoriak voltak. Ezek miatt az ideiglenes határok miatt került a munkácsi városi rendőrség is ellenséges reguláris erőkkel közvetlen harcérintkezésbe, amikor 1939. január 6-án hajnalban a csehszlovák 36. gyalogezred 1. és 2. százada határőr alegységekkel, három páncélgépkocsi kíséretében, tüzérségi tűztámogatással a várostól É-ÉNY-ra lévő, a Latorca túlsópartján fekvő Oroszvég felől szabályosan rátámadt a városra. Mivel a városban még csak csekély saját katonai erők állomásoztak, a támadás visszaverésében jelentős szerepet játszott a Rongyosgárda, a helyi Nemzetőrség és civil önkéntesek mellett a városi rendőrség személyi állománya is. A visszavert támadók vesztesége öt halott (négy katona és egy határőr), valamint számos sebesült és fogoly volt. A három támadó Tatra OA vz. 30 típusú ellenséges páncélgépkocsi közül egy, a 13.326 rendszámú árokba csúszva a magyar csapatok zsákmányává vált. Magyar oldalról a harcok áldozatává vált két honvéd, a Rongyosgárda öt tagja, egy nemzetőrként is tevékenykedő tüzoltó és két további civil (köztük egy hatgyermekes anya).²

A munkácsi rendőrség harcban történő részvételéről szerencsére fennmaradt egy korabeli jelentés, melynek alapján a rendőrség szerepe az összecsapásban jól rekonstruálható.³ Dr. ÁRVAY Adorján rendőrkapitány, a munkácsi kapitányság vezetője a Rákóczi kastélyban, a Latorca hídjától mintegy 200 méterre lakott. Lakásán 1939. január 6-án hajnali 4 óra után jelent meg JOÓ Kálmán szolgálatvezető tiszthelyettes és ANNAHÁZI János tiszthelyettes, akkor városházi őrszobaparancsnok és szóban jelentették ÁRVAYNAK, hogy Oroszvéget csehszlovák támadás érte. (A korabeli magyar hivatalos nyelvezet egyébként mindig csak cseheket említ, ha csehszlovák erőkről van szó.)

Dr. ÁRVAY rendőrkapitány a riadó elrendelésével JOÓ Kálmán tiszthelyettest azonnal útba indította azzal a paranccsal, hogy a városházi őrszoba legénységével vonuljon ki és tartóztassa fel a támadókat, majd ruháit magára kapkodva ANNAHÁZI tiszthelyettestel a Latorca – erős ellenséges tűz alatt álló – hídjához sietett. Itt az innen már előrenyomult JOÓ Kálmán tiszthelyettestel egy küldönc rendőrrel az összeköttetést felvette, majd SZENT-ISTVÁNY Jenő őrnaggyal, a 10. határbiztosító század parancsnokával⁴ történt megbeszélés után, illetve a század egyes részeinek elhelyezéséről nyert tájékoztatás után a hídnál még rendelkezésre álló tizennégy rendőrrel a Latorca folyó Munkács felőli részét megszállta. Ezt követően, a hajnali erős tűzharc lecsökkent intenzitásának köszönhetően ÁRVAY a városházi rendőrőrszobába ment, ahonnan részben távbeszélőn, részben küldöncökkel irányított, illetve adta ki parancsait a helyzetnek megfelelően beosztott tisztjei, őrszemélyzete és a detektívcsoportja számára. A harcban vitézül helytállt dr. KOVÁCS BUNA Károly rendőrfogalmazó, aki a riadó elrendelése után CSORVÁSI Mihály próbarendőrrel együtt maga is átment Oroszvégre, ahol ő maga is részt vett a tűzharcban és jelenlétével is lelkesítette a már harcban lévő rendőröket. Több sebesült honvédet is a vállára véve vitt ki az erős ellenséges tűzből. Vitéz ECSEDY Árpád rendőrfogalmazó a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) nyíregyházi kirendeltségének vezetője hivatalos feladatot teljesítve tartózkodott Munkácson és amikor a támadásról értesült, fegyvert fogott és Oroszvégen ő is részt vett a tűzharcban. Egy ellenséges lövedék át is ütötte a köpenyét. Dr. KOPPÁNY Kálmán rendőrségédfogalmazó igen értékesen egészítette ki a

harcoló alakulatok tevékenységét. A lakossági pánik kialakulását megelőzte és a kora reggeli órákban a városban tartózkodó, gyanús tekintetű személyek gyors átkutatását, rajtaütésszerű kézbentartását eredményesen végrehajtotta. GRIBOVSKY György rendőrfőfelügyelő a riadót rögtön eredménytelennel hagyta végre. Ezt követően a rendőrkapitányságon kb. 15 rendőrrel készenlétben állt, mert a Nagyhegy felől is számítani lehetett ellenséges támadásra. (Egyébként két ellenséges tüzérségi gránát a kapitányság épületétől mintegy 200 méterre robbant.) Dr. GÁNTAY Béla rendőrségdfogalmazót frissen helyezték Munkácsra, a támadás napján érkezett meg, és azonnal szolgálatba is lépett. Dacára 39 fokos lázának, a kapitányság vezetője mellett több, mint 24 órán át kiválóan működött. A rendőrlegénység tagjai közül különösen kitüntette magát JOÓ Kálmán tiszthelyettes, aki halált megvető bátorsággal rohant át a Latorca erős ellenséges tűz alatt álló hídján és vette fel a harcot a támadókkal Oroszvégen. Az általa parancsnokolt osztag harcát kiválóan vezette. Külön kiemelendő még öntevékeny és bátor magatartása miatt FAZEKAS Lajos tiszthelyettes, aki a városházi őrszobába befutott első jelentés után, parancs bevétele nélkül tizenegy rendőrrel kirohant a Latorca hídjához és ott védelemre készen állt. Ő tájékoztatta részletesen a hídhöz hajnalban odaérő rendőrkapitányt, aki az ő jelentésének figyelembevételével tette meg első intézkedéseit. Az utcai harcban a következő rendőrök tüntették ki magukat különösképpen: LUGOSI Lajos, SZILÁGYI II. István, VÉGHÉLYI József és BÁLINT Lajos rendőr törzsőrmesterek, DEÁK Gábor rendőr őrmester, GYÖRGYFI Sándor, SZILÁGYI György, SALLAI Gyula, NYOLCAS Benedek, PAPP I. Ferenc, TÖLGYESI György, VINCZE I. József, CSORVÁSI Mihály, BÖDÖR Sándor, VÁRHEGYI László, HORVÁTH II. Imre próbarendőr, valamint PAZUCHANICS Mihály fogadalmat tett, átvétel alatt álló volt csehszlovák rendőr.⁵

A munkácsi rendőrség részéről ezen a napon sebesülés, sérülés nem történt. A katonai és civil sebesültek ellátásánál, illetve gyors kórházba szállításánál a rendőrség hathatósan közreműködött. A munkácsi rendőrség a harc során az alábbi eszközöket zsákmányolta:

- 3 db – 2531 H, 5722 H, 5917 H számú - golyószóró (ZB vz. 26 típusúak),
- 4 db pótcső a golyószórókhoz,
- 5 db tár a golyószórókhoz, ebből négy lőszerrel, egy üresen,
- 1 db Zbrojovka 9580 számú világító pisztoly (Raketové pistole vz. 30 típus),
- gyalogsági ásók, kenyérzsákok, csajkák, tölténytáskák, egyéb katonai felszerelési cikkek,
- 1 db iratokkal teli járőrtáska, mely a zsákmányul esett páncélgépkocsiban volt (a jelentés szerint az ebben talált iratok és térképek kellő támpontot nyújtottak a város elleni támadás gondosan előkészített tervszerűségére).⁶

A zsákmányolt anyagot a munkácsi rendőrkapitányság a munkácsi rendőrkapitányság másnap nyugta ellenében átadta HEGEDÜS László alezredesnek, a felállítás alatt álló 24/III. zászlóalj parancsnokának, a munkácsi honvéd állomásparancsnoknak.

Az utcai harcban kitűnt rendőrök közül a csehszlovák támadás után egy héttel PAPP I. Ferenc, TÖLGYESI György, VÁRHEGYI László, CSORVÁSI Mihály, BÖDÖR Sándor, VINCZE I. József és PAZUCHANICS Mihály próbarendőröket helytállásukért soron kívül véglegesítették, az erre vonatkozó parancsot ünnepélyes keretek között hirdették ki. Természetesen a támadás visszaverésében nyújtott szerepükért a rendőrök részére is számos kitüntetés adományozása történt. Dr. ÁRVAY Adorján rendőrkapitány és GRIBOVSKY György rendőrfőfelügyelő a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjéért, míg ECSEDY Árpád és dr. KOVÁCS BUNA Károly rendőrfogalmazók, dr. KOPPÁNY Kálmán rendőrségdfogalmazó, valamint KAPUVÁRI János és CSERNA Zoltán detektívek kormányzói dicséret elismerést kaptak. JOÓ Kálmán tiszthelyettes Magyar Arany Érdemkeresztet, FAZEKAS Lajos tiszthelyettes Magyar Ezüst Érdemkeresztet, míg LUGOSI Lajos, SZILÁGYI II. István, VÉGHÉLYI József és BÁLINT Lajos törzsőrmesterek, DEÁK Gábor őrmester, GYÖRGYFI Sándor, SZILÁGYI György, SALLAI Gyula, NYOLCAS Benedek, PAPP I. Ferenc, TÖLGYESI György, VINCZE I. József, CSORVÁSI Mihály, BÖDÖR Sándor, VÁRHEGYI László, HORVÁTH II. Imre és PAZUCHANICS Mihály rendőrök Magyar Bronz Érdemkeresztet kaptak. A kitüntetések adományozására 1939. március 5-én ünnepélyes

keretek között, a város főterén került sor. Ugyanekkor volt a honvéd helyőrség újoncainak ünnepélyes eskütétele, valamint díszszemléje BÉLDY Alajos ezredes, az 1. lovasdandár parancsnoka előtt (az 1939. január 6-ai csehszlovák támadást követően, hasonló akciók megelőzése és elhárítása érdekében sor került egyes hátszági magyar katonai alakulatok mozgósítására és Munkács térségébe vezénylésére, így került a városba 1939. február elején az 1. lovasdandár parancsnoksága, illetve az alárendelt 3. huszárezred részei is). A díszszemlén részt vett a rendőr tanosztály is BOROSS Andor rendőrfelügyelő parancsnoksága alatt. Az ünnepség fényét emelte a számos rangos résztvevő is: a Belügyminisztérium karhatalmi főosztályának és a budapesti főkapitánynak a képviselőjében dr. GÁNTAY János főkapitányhelyettes, míg a vidéki főkapitány képviselőjében HALÁSZ Elemér főkapitányhelyettes jelent meg. A magyar kormányt FEKÉSHÁZY Zoltán alispán képviselte, a vármegyét dr. KUBOVICH Géza vármegyei tiszti főügyész, Munkács városát pedig NEMES József ezredes, megyebiztos és dr. ENGELBRECHT István polgármester. Képviseltették magukat a rendőrkapitányságok és kirendeltségek, de a csendőrség tiszti és legénységi állományú kiküldöttjei is megjelentek. Az eseményről közvetített a Magyar Rádió és filmfelvétel is készült a ceremóniáról, mely utóbbi a Magyar Világhíradó 785. számának harmadik bejátszásaként került vetítésre.⁷

Feltétlenül ki kell még emelni a korábban már említett ruszin származású, korábban csehszlovák rendőrként tevékenykedő, később rendőrnymozóvá váló PAZUCHANICS Mihály egyéni teljesítményét, mely a zsákmányul esett csehszlovák páncélgépkocsihoz kötődik és melynek okán későbbi névmagyarosítása és vitézzé avatása is megtörtént és mellyel kapcsolatban egymásnak rendkívül ellentmondó információk érhetőek el. Az 1912. május 30-án Munkácson született PAZUCHANICS később PÁNCÉLOSRA magyarosította családnévét és a háború után az USA-ba emigrált, ahol vitézzé avatása megtörtént és ahol nagyon aktívan vett részt az Ohio államban élő magyar emigráció életében, 1987. október 4-én North Olmstedben (Cleveland egy nyugati elővárosa) bekövetkezett haláláig. Az emigrációban TORDAY Egon – akinek visszaemlékezéséről még szó lesz - a ruszin származású egykori rendőrt az alábbiakban jellemezte: „*izzóbb magyar érzésű embert nehezen tudtam volna elképzelni*”.⁸ Ezt egyébként megerősíti PÁNCÉLOS Mihálynak – aki egyébként az emigrációs Kárpátaljai Ruszinok Szabadságmozgalma nevű szervezet vezetője is volt - az 1986-os, XXVI. magyar találkozón, Cleveland városában 1986. november 29-én elmondott – minden bizonnyal utolsó nagyobb nyilvánosság előtt tartott - beszéde is, melynek szövege nyomtatásban is megjelent és melyben hitet tett a kárpátaljai ruszinság Magyarországhoz tartozásának igénye mellett.⁹ Ennyi bevezető után rátérnék arra, hogy az egykori csehszlovák rendőr milyen kontextusban került megemlézésre a páncélgépkocsival kapcsolatban, ugyanis a harcselekményről meglehetősen ellentétes információk maradtak fenn (neki katonai iratok között megőrzött, fennmaradt kitüntetési felterjesztése sajnos nincs). TORDAY Egont 1938. augusztus 20-án avatták fel gyalogos hadnaggyá (a katonai iratokban végig Szigfrid keresztnévvel szerepel). 1939 januárjában ő a Munkácson a hónap végén felállításra került 24/III. zászlóalj 8. századának parancsnoka volt. Korábban érintőlegesen megemlített, 1988-ból származó visszaemlékezése szerint PAZUCHANICS lötte ki a zsákmányul esett csehszlovák páncélgépkocsi gumiabroncsát, így zsákmányul ejtésében oroszánrészt vállalt.¹⁰ A következő verzió a családtól származik: sikerült megtalálnom PÁNCÉLOS Mihály egyetlen gyermekét, az Amerikai Egyesült Államokban élő Anna leányát. Ő úgy tudja, hogy édesapja a páncélgépkocsi személyzetét példás gyorsasággal fogságba ejtette, a gumiabroncs kilövéséről nem tudott.¹¹ Egy további forrás egy rövid nekrológ, mely a többi verzióhoz képest is erősen pontatlanul az alábbi jegyzi meg: „*vitézségét a háború folyamán szerezte, mert ellenséges páncélosok kilövésével a magyar hadseregnek nagy szolgálatot tett.*”¹² ROZS József, a Rongyosgárda egyik harcban elesett, posztumusz a Magyar Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett tagja esetében szóba került, hogy ő ugrott rá a páncélgépkocsira és ennek következtében csúszott a jármű az árokba, de a páncélgépkocsira ugrás – amennyiben valóban megtörtént - véleményem szerint már az árokba csúszás után történt (a posztumusz kitüntetési felterjesztése, illetve az arany vitézségi érmesekről kiadott korabeli könyv egyébként a járműre ugrásról nem tesz említést).¹³ Jómagam egy katona kitüntetési felterjesztésén találtam meg a páncélgépkocsi gumiabroncsának kilövését, mely feltehetően a történetekhez legközelebb álló verzió. A Munkácson határbiztosítást végző 33/8. század I. szakaszának golyószórós rajparancsnoka, a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel kitüntetett SZERENCSEI János tartalékos tizedesről kitüntetési felterjesztése az alábbiakat írja: „*Mint golyószórós rajparancsnok a golyószórót magához ragadva erős ellenséges tűzben tört előre és az úttest közepén tüzelőállást foglalva megkezdte tüzét az alig 30*

m-re lévő ellenséges csoportra, és ezekből két halottat és egy sebesültet ejtve a hirtelen mintegy 150 m-re felbukkanó páncélgépkocsi ellen fordította golyószórója tüzeit és vakmerő kitartásával a páncélgépkocsit megfélemlítve megfordulásra kényszerítette. A fordulás közben ballon gumiját átlőtte, és ezáltal a páncélgépkocsi elveszítve biztonságát az árokba csúszott és így esett zsákmányul. A harcban részt vett tisztek véleménye szerint a legbátrabb magatartást tanúsította.”¹⁴A sikernek általában több gazdája van (nem úgy, mint a kudarcnak). Véleményem szerint – PAZUCHANICS érdemeinek csökkentése nélkül - itt feltehetően a sorozatlövő fegyvert kezelő katona, SZERENCSI János tizedes érdeme lehetett a gumiabroncs kilövése, így áttételesen a páncélgépkocsi zsákmányul ejtése, hiszen a sokkal nagyobb tűzerejű fegyverével nyilvánvalóan sokkal több lövedéket lőtt ki az ellenséges harcjárműre, így jóval nagyobb esélye volt rajta olyan találatot elérni, mely kárt tehetett a páncélozott jármű valamely részegységében (jelen esetben a nem lövésálló gumiabroncsban). PAZUCHANICS nem jeleskedhetett a páncélgépkocsi személyzetének fogságba ejtésében sem, mivel ők vissza tudtak vonulni.¹⁵ A korábban említett, a páncélgépkocsiból zsákmányolt, iratokkal teli járőrtáska megszerzése minden bizonnyal az ő nevéhez köthető, mely – a tűzharcban való részvételén túl - szintén jeles haditett volt, különös tekintettel arra, hogy a tornyában mozgatható géppuskával felszerelt harcjármű árokba csúszása után sem volt veszélytelen és a magyar csapatok nem tudták, hogy a személyzete mikor hagyta el.

Kiemelendő még a munkácsi rendőrség 1939. január 6-ai szerepével kapcsolatban, hogy a debreceni VI. hadtest parancsnoka, SIEGLER Géza altábornagy 1939. január 17-én Debrecenben kiadott 3. számú hadtestparancsnoksági parancsában – többek között - az alábbiakban külön kiemelte és megemlékezett a munkácsi rendőrség példamutató bátorságáról:

Dicséret a munkácsi helyőrség, rendőrség csapatainak és az ottani nemzetőrségnek

„A f. hó 5-éről 6-ára virradó éjjel Munkács, Oroszvégnél lejátszódott eseményekkel kapcsolatban dicséretemet fejezem ki a cseh támadás elhárításában részt vett valamennyi tisztnak és legénységnek. (...) Nem mulaszthatom el azonban az alkalmat, hogy ki ne emeljem a munkácsi rendőrség és városi nemzetőrség hősiességét és azt a készséget, amellyel a csekély számú honvédségi alakulatok segítségére siettek. A munkácsi rendőrség és nemzetőrség tagjainak ezen önfeláldozó és áldozatos cselekedetéért a Legfelsőbb Szolgálat nevében őszinte köszönetemet és hálámot fejezem ki. SIEGLER s.k. altbgy.”¹⁶

A munkácsi rendőrtanostály offenzív alkalmazása Kárpátalja visszacsatolásakor

A munkácsi rendőrség a Kárpátalja teljes területének visszacsatolásáért indított, 1939. március közepi hadműveletekben is részt vett, immár offenzív szerepkörben. Kárpátalja visszacsatolásáért a térség három folyó völgyében, három magyar harccsoport került bevetésre: legnyugatabbra Ungvárról az Ung völgyében, középen Munkácsnál a Latorca völgyében és legkeletebbre, Beregszász irányából a Tisza völgyében. A munkácsi támadó csoport parancsnoka Bélydy Alajos ezredes lett, az 1. lovasdandár parancsnoka, aki egyben Munkács város helyőrségének a parancsnoka is volt. A munkácsi harccsoport fő erejét a már korábban említett, az 1939. január 6-ai csehszlovák akció után oda vezényelt, illetve ott frissen felállított alakulatok adták: a 3. huszárezred részei, a 12. kerékpáros zászlóalj, a 24/III. zászlóalj, a 25. határvadász zászlóalj, az 1/I. lovas tüzérosztály és a helyi rendőrtanostály, valamint nemzetőrség egy-egy század erejű harccsoportja. Ezen nem teljes egészében rendelkezésre álló és nem teljesen feltöltött csapattestek bevethető összlétszáma – a rendőrök és nemzetőrök összesen 203 fős létszámát is beleszámítva - 2312 fő volt, közülük 1147 fő volt februárban bevonult újonc. A városban állomásozó rendőrtanostály állománya 3 fő tiszt és 100 fő legénység volt azzal a megjegyzéssel, hogy a városban állomásozó rendőr újonciskola hallgatói „Riadó” esetén ugyancsak rendelkezésre állnak.¹⁷

A munkácsi csoport hadműveletei indultak el leghamarabb – március 14-én reggel 6 órakor – és ezek is értek véget legkorábban, mivel a csoport már március 16-án délután háromnegyed ötkor elérte a Vereckei-hágót. A munkácsi csoport összes véres vesztesége az 1. lovasdandár harcjelentése szerint az általuk vívott március 14-16-ai harcokban: 29 halott, 75 sebesült, valamint 1 eltűnt volt, köztük halott vagy eltűnt rendőr nem volt, jómagam rendőr sebesültet sem tudtam beazonosítani a rendelkezésre álló források alapján. A csoport a legsúlyosabb és legtöbb veszteséggel járó harcait az

első napon, március 14-én vívta. Ezen a napon a rendőrtanosztály Munkács keleti biztosítására lett kirendelve, az ideiglenes határ mentén húzódó erdőrészek mentén végrehajtott járőrszolgálatával.¹⁸

A munkácsi csoport fennmaradt harctudósítása ezen a megjegyzésen túl, ezt követően többé nem említi külön a rendőrtanosztályt, azonban a hadműveletről fennmaradt kitüntetési felterjesztések értékes adalékokkal szolgálnak a rendőrök aktivitásának részleteivel kapcsolatban. A legjelentősebb harcokat a munkácsi rendőrök is március 14-én vívták a város körül, illetve 16-án kiemelendő még egy akciójuk a várostól északkeletre a Szolyvai-havasok egy patak völgyében megbújó Rókamezőn, ahol az ukrán paramilitáris fegyveres erő, a Kárpáti Szics egy csoportját fogták el. A munkácsi rendőrök közül 10 fő kapott Magyar Bronz Érdemérmét, illetve Érdemkeresztet, valamint egy vasutas kitüntetési felterjesztésében is szerepel egy rendőrcsoport bevetése: a 49 éves SIMÁK János MÁV mozdonyvezető - tartalékos honvéd őrmester - Munkácsról Mezőterebes (DNY) felé egy felderítő rendőrrjáőrrel vitt ki egy szerelvényrel március 14-én reggel, mely járőr sikeresen teljesítette feladatát az ellenséges tűz alatt tartott területen.¹⁹

Mezőterebessel kapcsolatban kiemelésre került még a Magyar Bronz Érdemérmét elnyerő BÉKÉSI János próbarendőr, aki március 14-én az ellenség által megszállt Mezőterebes község és környékének területére felderítő járőrben benyomult. Önként vállalt tevékenységét a felterjesztés szerint bátran és eredményesen végrehajtotta.²⁰

BÉKÉSI János kívül még további kilenc fő rendőr kapott látható elismerést, kitüntetési felterjesztéseik az alábbiakban részletezik harccselekményeiket:

KOMISZÁR András 8726 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én 6 órakor Munkács északi kijáratánál elhúzódozó kanálistól megindulva rajával betört Órhegyaljára, (Munkács K, ÉK - szerző) ahol foglyokat ejtett, köztük egy tisztet. Ezen tevékenységét ellenséges géppuskatűzben, önfeláldozó módon hajtotta végre. 16-án éjjel rajával a még fel nem szabadított Rókamezőt felderítette, itt szics-ukrán terroristák puskatűzében épületükbe behatolt és foglyokat ejtett.”²¹

MAGINYEZ András 8750 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én 8 órakor mint járőrparancsnok, Felsőkerepecről (Munkács K - szerző) ellenséges tűzben kiindulva Nyírfalu irányába előre tört, ezen bátor magatartásával a kerékpáros zászlóalj (a 12. kerékpáros zászlóaljról van szó – szerző) jobbszárnyát biztosította és a rendőrszakasz előnyomulását megkönnyítette. Ezen ténykedésénél elszántságot és személyes bátorságot tanúsított.”²²

OROSZ Bertalan 8786 sz. próbarendőr MAGINYEZHEZ hasonlóan, az ő beosztottjaként „1939. évi március hó 14-én 8 órakor mint a terepkutató járőr egyik tagja, ellenséges tűzben Felsőkerepecről kiindulva Nyírfalu irányába előretört, bátor magatartásával a kerékpáros zászlóalj jobbszárnyának biztosításához hozzájárult és a rendőrszakasz előnyomulását megkönnyítette. Ezen ténykedésénél elszántságot és személyes bátorságot tanúsított.”²³

MÓCZÁR József 8759 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én mint terepkutató a munkácsi gazdasági iskolától északra a Kamjánka hegyig állandó géppuskatűzben halált megvető elszántságot tanúsítva nyomult előre és ezzel a 25/2. határvadász őrs veszteség nélküli előnyomulását biztosította, majd Felsőkerepec északkeleti kijáratától elindulva az ellenség vonalát megközelítve az erdős terepet átkutatta, honnan értékes jelentést küldött az ellenség állásaira vonatkozóan.”²⁴

ORBÁN I. József 8784 sz., valamint RÁCZ Sándor 8816 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én délelőtt ellenséges tűz alatt társaival Kölcsey állomását (Munkács ÉK - szerző) halált megvető bátorságot tanúsítva meglepetésszerűen elfoglalta s ott a felfegyverzett 40 főnyi vasúti személyzet elfogásánál közreműködött, ezzel oroszánrésze van abban, hogy a pályaudvaron tartózkodó 2 mozdonyt és vasúti szerelvényt, mielőtt azzal személyzete elmenekülhetett volna, zsákmányul ejtette.”²⁵

OSVÁRTH János 6392 sz. próbarendőr „1939. évi március 16-án éjjel Rókamezőn szics-ukrán terroristáktól megszállva tartott iskolaépület és puskatűzzel védekező banda bekerítése és lefegyverzése alkalmával életét kockáztatva, a legénységnek példát mutatva elsőnek hatolt be az épületbe, ahol a terroristák lefegyverzésénél és azok elfogásánál segédkezett.”²⁶

SKROPITS Béla 8826 sz. próbarendőr „1939. évi március hó 14-én délelőtt ellenséges géppuskatűzben a kölcseyi állomás amerikai telefonján az ellenséges, cseh nyelvű beszélgetést, mely szerint a vasúti pályatest felrobbantását rendelték el, lehallgatta és Fekete m. kir. honvéd őrnagynak (Fekete Rezső őrnagyról, a 12. kerékpáros zászlóalj visszamaradó különítmény parancsnokáról, ekkor egy az ebben az irányban támadó kerékpáros harccsoport parancsnokáról van szó – szerző) jelentette, így sikerült a pályatest felrobbantását megakadályozni.”²⁷

TÓTH II. József 6387 sz. m. kir. rendőr, segédoktató „1939. évi március hó 14-én reggel 5 óra 30 perckor mint tábori őrs parancsnok, a Manguliesz pálinkafőzőnél állította fel tábori őrsét, amely parancsnoksága alatt őrszemek felállításával, járőrök kibocsájtásával, sikerrel végezte a felderítést. 6 órakor behatolt Órhegyaljára. Ellenséges tűzben a községet átkutatta, hadianyagot zsákmányolt, foglyokat ejtett. Mozdonyt és szerelvényt fogott el.”²⁸

Érdemes még megemlíteni az 1939. márciusi harcok és a rendőrség kontextusában, hogy az ungvári csoport támadásában is részt vett egy kisebb csoport városi rendőr. Az ungvári csoport március 14-én este hatkor indította meg támadását és 17-én késő este érte el az Uzsoki-hágót. A mintegy két zászlóaljnyi erejű, Vásárhelyi Andor ezredes, a 24. önálló dandár parancsnoka által vezetett csoport harcaiban az ungvári rendőrség egy kisebb csoportja is részt vett, melynek két főnyi véres vesztesége is volt. Az ungvári rendőrkapitányság állományából két 26 éves próbarendőr, GYETKÓ József és VARRÓ Imre súlyosan megsebesült a harcokban, harccselekményeiken túl sebesülésükre való tekintettel is mindketten a Magyar Kis Ezüst Vitézségi Érmét kapták meg. Teljességgel megegyező módon kitüntetési felterjesztéseikben a következők állnak: „1939. évi március hó 16-án 2.30 órakor éjjel a 181-es magassági pont (Ungvár É - szerző) ellen intézett ellenséges támadás visszaverésében, mint csatár vitézül és bátran támadott raján belül, míg ellenséges golyótól találva súlyosan megsebesült. Sebesüléséig 48 órán át egyfolytában ellenséges tűzhatás alatt állott.”²⁹

Összegzőképpen megállapítható, hogy a munkácsi rendőrség személyi állománya 1939 elején mind védelemben, mind támadásban megállta a helyét az ellenséges reguláris és irreguláris erőkkel szemben és a helyi rendőröknek a harccselekményekben viszonylag csekély létszámuk ellenére is számottevő szerepük volt. Külön kiemelendő, hogy az eléjük kitűzött részfeladatok végrehajtása során a munkácsi rendőröknek nem voltak személyi veszteségeik.

Jegyzetek:

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

² HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. Eln. 3013, 3017, 3027, 3113, 3212, 3399, B. STENGE: viii. p.

³ KTÁL BR Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

⁴ SZENT-ISTVÁNY e napi tevékenységét és érdemeit lásd HIM HL Kitüntetési felterjesztések 1. doboz 758. sz.

⁵ KTÁL BR Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

⁶ KTÁL BR Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

⁷ <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3202> (letöltés ideje 2014. október 15.)

⁸ HM HIM HL Tanulmánygyűjtemény 3157. TORDAY Egon: A csehek munkácsi betörése 1939. jan. 6-án.

⁹ DR. NÁDAS - DR. SOMOGYI: 89. p.

¹⁰ HIM HL Tanulmánygyűjtemény 3157. TORDAY Egon: A csehek munkácsi betörése 1939. jan. 6-án.

¹¹ FORD, Anna levelei a szerzőhöz (2015. július).

¹² Személyi Hírek. Bajtársi levél. 1988/1. 9. p.

¹³ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 669. sz., HEGEDŐS – Z. SZABÓ: 43-44. p.

¹⁴ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 763. sz.

¹⁵ ZAVADIL: 41. p.

¹⁶ KTÁL BR Fond 1553., op. 4., od. zb. 26.

¹⁷ HL Vkf. 1939. 1. oszt. Eln. 4065. 1. sz. melléklet.

-
- ¹⁸ HIM HL Vkf. 1939. 1. oszt. Eln. 4065. 5. p.
- ¹⁹ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 691. sz.
- ²⁰ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 80. sz.
- ²¹ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 409. sz.
- ²² HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 481. sz.
- ²³ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 591. sz.
- ²⁴ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 528. sz.
- ²⁵ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 589. és 655. sz.
- ²⁶ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 594. sz.
- ²⁷ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 701. sz.
- ²⁸ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 829. sz.
- ²⁹ HIM HL Kitüntetési felterjesztések, 1. doboz 262. és 864. sz.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK ÉS KISMONOGRÁFIÁK

- B. STENGE - B. STENGE, Csaba: *Baptism of Fire. The First Combat Experiences of the Royal Hungarian Air Force and Slovak Air Force, March 1939.* Solihull, 2013. Helion. 136 p. ISBN 978 190 6033934
- HEGEDŐS - Z. SZABÓ - HEGEDŐS Gyula – Z. SZABÓ Béla: *Hősök aranygárdája.* Budapest, 1944, Ifj. Kellner Ernő könyvnyomdája. 212 p.
- DR. NÁDAS – DR. SOMOGYI - Dr. NÁDAS János - dr. SOMOGYI Ferenc (szerk.): *A XXVI. Magyar Találkozó Krónikája.* Cleveland, 1987, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 320 p.
- ZAVADIL - ZAVADIL, Radomír: *Obrněný automobil OA vz.30.* Bučovice, 2005, Jakab. 88 p. ISBN 80 90363717

CIKKEK

- Bajtársi levél - Bajtársi levél. A magyar királyi csendőr bajtársi közösség központi tájékoztatója. 1988/1.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- HIM HL - Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára
- KTÁL BR - Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Részlege

---

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁSOK

Magyar Világhíradó 785. sz.

- <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=3202>

Recenzió

A rendőrségnek nem tartozik az alapfeladatai közé az ellenséges reguláris erők elleni harc. Ennek ellenére 1939 elején a magyar rendőrség történetében egyedülálló módon a munkácsi rendőrök defenzív és offenzív harcászati alkalmazására is sor került ellenséges reguláris és irreguláris erők ellen is. A szerző művében jelentős részben a Hadtörténelmi Levéltár és a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Részlegében fennmaradt elsődleges, idáig publikálatlan és feldolgozatlan források alapján mutatja be a munkácsi rendőrség ezen 1939 elején vívott harcait.

Szerzői adatok:

Név: B. Stenge Csaba

Tanulmány címe: A munkácsi rendőrség defenzív és offenzív harcászati alkalmazása Kárpátalján 1939-ben

Postacím: Városi Levéltár 2800 Tatabánya, Szent István u. 21.

Mobil: 20/3429348

Munkahely neve: Tatabánya Megyei Jogú Város Levéltára

Munkahely címe: lásd postacím

Telefon: 34/324-310

A hadtudomány Ph.D. doktora. A Magyar Hadtudományi Társaság tagja és szakértője, az MTA köztestületi tagja. Fő kutatási területei: 1938-1945 közötti magyar hadtörténelem, repülőcsapatok hadműveleti-harcászati alkalmazása, terrorizmus, aszimmetrikus hadviselés.

MTA köztestületi adatlap: http://mta.hu/koztestuleti_tagok?PersonId=30850

MTMT publikációs lista: <https://vm.mtmt.hu/search/slist.php?lang=0&AuthorID=10033079>